

A photograph of a woman with dark hair, wearing a white long-sleeved shirt, kneeling in a body of water. Her hands are clasped in prayer, and her eyes are closed. A line of yellow and white buoys is visible in the background. The water is a pale, milky color.

RAMT AF JERUSALEM

Af Kathrine Tschemerinsky, *journalist, Jerusalem*

Fotos af Sofie Amalie Klougart

Hvert år bliver godt 100 udenlandske turister i Israel sendt til det psykiatriske hospital Kfar Shaul, fordi de pludselig tror, de er en bibelsk figur. *Magasinet P* tegner et billede af *Jerusalem-syndromet* – psykosen, der rammer turister på besøg i den hellige by – og møder en psykiater, der har 30 års erfaring med at behandle dem.

Spørger man de handlende ved Jaffa Gate, som er en af de otte porte, der leder besøgende ind i Jerusalems gamle by, behøver man ikke vente længe, før en person dukker op, som udviser tegn på det, der går under betegnelsen Jerusalem-syndromet.

– Om jeg ved, hvad du taler om? Selvfølgelig. De kommer med højtalere og stiller sig op her på pladsen foran indgangen, siger en ung mand, som står og sælger friskpresset granatæblejuice.

Hos turistinformation kender de også alt til de excentriske prædikanter:

– En af dem, som tit plejede at stå her, tog videre til Irak for at udbrede sit budskab. Han blev dræbt.

Medarbejderen ryster på hovedet, men tilføjer så med et skælmisk smil:

– Det kan være farligt at begynde at prædike.

Lige så længe religiøse pilgrimme og turister er rejst til Jerusalem, som er hellig for de tre mono-teistiske religioner, har der været beretninger om mennesker, der under opholdet er blevet ramt af en vrangforestilling, som har fået dem til at betragte sig selv som dommedagsprædikant eller ligefrem tro, at de selv er en bibelsk figur såsom Jesus, Johannes Døbereren, Samson, Kong David, Jomfru Maria eller Maria Magdalene.

Den første kliniske beskrivelse af lidelsen finder man i den tysk-fødte psykiater Haim Hermans artikel *Psychiatrisches aus Palastina*, som udkom i 1937, men det var først i 1980'erne, da den psykiatriske behandling af udenlandske turister blev

samlet på det psykiatriske hospital Kfar Shaul Mental Health Centre i Jerusalem, at det blev muligt at foretage et egentligt studie af fænomenet, som psykiateren Yair Bar-El i 1982 gav betegnelsen Jerusalem-syndromet.

En anden pioner inden for kortlægningen af lidelsen er den for nyligt pensionerede psykiater Moshe Kalian (foto s. 20), som har mere end tredive års erfaring med at behandle udenlandske turister med akut behov for psykiatrisk hjælp, herunder elleve år som distriktspsykiater i Jerusalem. Da vi mødes, beder jeg ham om at forklare, hvad der i hans øjne kendetegner Jerusalem-syndromet.

– Det er egentlig ganske enkelt. Ud fra, hvad vi ved, har majoriteten af de, som rammes, en psykiatrisk forhistorie. Deres ideer har spiret, før de ankommer til Jerusalem. De har på forhånd følelsen af at være særligt udvalgte til at fuldføre en mission, og når de ankommer, bruger de stedet som en scene. Det er også dette teatraliske element, der har gjort Jerusalem-syndromet så berømt i medierne og i populærkulturen; disse folk elsker at blive interviewet, for det giver dem en mulighed for at udbrede deres agenda.

TRE PATIENTTYPER

Hvert år er der cirka 100 udenlandske turister, som bliver sendt til Kfar Shaul, og ud af disse kræver cirka halvdelen indlæggelse og behandling, før de igen kan sendes hjem. Kalian mindes en kvinde, som blev indlagt på Kfar Shaul, overbevist om, at hun var gravid med Jesusbarnet.

– Hun var maniodepressiv, men da hun virkelig ønskede at få et barn, var hun holdt op med at tage sin Lithium, og det resulterede i vrangforestillinger. Da hun ankom til Jerusalem, fik hun ondt i maven og tog på skadestuen, hvor lægerne kunne fortælle hende, at de havde en god og en dårlig nyhed. Den gode nyhed var, at hun ikke var ved at abortere. Den dårlige nyhed var, at hun ikke var gravid. Hun troede selvfølgelig ikke på dem, og da hun først ankom til Kfar Shaul, var hun manisk og meget oprevet. Efter at have fået medicin faldt hun ned og forstod, hvad det var, der var sket, men krævede alligevel at blive tilset af en gynækolog. Hun ønskede virkelig at få et barn. Det var en tragisk historie.

I 2000 udgav en række israelske psykiatere, herunder Yair Bar-El, en forskningsartikel i *British Journal of Psychiatry*, hvori de hævdede at have identificeret tre forskellige patienttyper med Jerusalem-syndromet:

1. Den første type er tilrejsende, der har en psykiatrisk forhistorie, og som ved ankomsten til Jerusalem allerede lider af religiøse vrangforestillinger.

2. Den anden type ankommer som regel sammen med en religiøs gruppe og drives af nysgerrighed og underlige (men ikke psykotiske) forestillinger.

3. Den tredje type er 'normale' turister – eller "rene tilfælde" – der ikke har en psykiatrisk forhistorie, men som ved ankomsten til byen rammes af en midlertidig psykose, der kan inddeles i syv kliniske faser:

1. Uro, oprevethed, nervøsitet og anspændthed
2. Afsondring fra gruppe eller familien og ønske om at opleve Jerusalem alene.
3. Stor opmærksom på personlig hygiejne: besættelse af at tage bade, rense og klippe negle
4. Forberedelse, ofte med hotellets lagen, af hvid og lang togalignende dragt.
5. Behov for at recitere, råbe eller synge samler eller bibelvers.
6. Procession eller march til en af Jerusalems hellige attraktioner såsom Gravkirken, Grædemuren eller Tempelbjerget.
7. Prædiken ved hellig attraktion.

Artiklen, der drog sine konklusioner på baggrund af 1.200 tilfælde, herunder 470 indlæggelser, dokumenteret af psykiaterne på Kfar Shaul mellem 1980 og 1993, vakte særligt opsigt på grund af påstanden om, at det var muligt for helt almindelige turister at blive ramt af Jerusalem-syndromet, ligesom artiklens forfattere, i lyset af årtusindeskiftet, forudså en markant stigning i antallet af tilrejsende, som ville blive ramt af syndromet.

PSYKISK SÅRBAR PÅ FORHÅND

Året forinden havde Moshe Kalian sammen med en anden psykiater, Eliezer Witzum, udgivet en artikel i *The Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, hvori de påpegede, at Jerusalem-syndromet bør betragtes som en forværring af en allerede eksisterende kronisk mental lidelse snarere end en forbigående psykotisk episode.

Godt tyve år senere er Kalian, som i 2013 sammen med Eliezer Witzum udgav bogen *Jerusalem of holiness and madness*, hvori de bl.a. beskæftiger sig med historiske figurer, der tilsyneladende led af Jerusalem-syndrom, fortsat kritisk over for idéen om, at Jerusalem i sig selv er lidelsesfremkaldende.

– Nu er Bar-El ganske vist død og kan derfor ikke forsvare sine idéer, men dengang han levede, kritiserede jeg også idéen om, at helt almindelige mennesker kan komme til Jerusalem og blive ramt af en forestilling om, at de er en bibelsk figur. Når man studerer eksempler af både nyere dato, såvel som dem, man finder beskrevet i litteraturen helt tilbage fra Middelalderen, tyder alt på, at vi har at gøre med mennesker, som i forvejen er psykisk sårbare, hvis ikke de ligefrem har en psykisk lidelse.

Til gengæld, understreger Kalian, er der ingen tvivl om, at byens spirituelle betydning for disse mennesker kan have, hvad han kalder “en forstærkende effekt”.

Jerusalem-syndromet er ofte blevet sammenlignet med Stendhals-syndromet, som er opkaldt efter den franske forfatter, der i 1817 fik et ildebeholdende efter at have set Santa Croce-katedralen i Firenze, og beskriver den overvældelse og det fysiske ubehag, nogle føler, efter at have oplevet stor kunst, og Paris-syndromet, der hvert år rammer et lille antal turister, primært japanere, i forbindelse med, at de besøger den franske hovedstad. Men ifølge Kalian er der tale om forskellige fænomener.

– Paris-syndromet er en form for kulturchoke, som opstår, når Paris ikke lever op til de forestillinger, den besøgende har haft om stedet. Når der er en kløft mellem forventninger og virkelighed. Jerusalem i dag kan selvfølgelig også godt skuffe den besøgende, men i dette tilfælde gælder det, at langt de fleste ankommer med en mission. Det er altså ikke en spontan idé, der opstår i Jerusalem.

En af de ting, der gennem årene har vanskeliggjort den kliniske beskrivelse af Jerusalem-syndromet, er, at der sjældent går særligt længe, før patienterne er stabile nok til at blive sendt hjem, og efterfølgende har de israelske psykiatere ikke mulighed for at følge op på patienterne. Så hvad der umiddelbart fremstår som en spontan psykose kan i virkeligheden have været starten på et kronisk sygdomsforløb – eller givet anledning til patientens første egentlige diagnose. Denne usikkerhedsfaktor blev også anerkendt i forskningsartiklen fra 2000, hvori Bar-El og hans kolleger bl.a. beskrev, hvordan spørgeskemaer var blevet sendt ud til samtlige Type 3 patienter. Ud af 42 var det blot fire, der svarede, og det eneste, de svarede, var, at de havde det godt takket være behandlingen, de havde modtaget.

Et andet forhold, der ifølge Kalian gør kortlægningen vanskelig, er, at det langtfra er alle personer, som udviser tegn på Jerusalem-syndromet, der kommer i kontakt med sundhedsvæsenet. For, som Kalian forklarer, er det kun de, som vurderes at være til fare for sig selv eller andre, der bliver bragt til hospitalet.

– Men der er utvivlsomt en hel masse tilfælde, vi aldrig hører om, tilføjer han.

EN GOD HISTORIE

Jerusalem-syndromet har, på trods af sin relativt lave forekomst (det anslås, at Jerusalem besøges af op mod to millioner turister om året), sat et aftryk i populærkulturen. Fx er der et afsnit af *The Simpsons* fra 2010, hvori Homer Simpson, som er rejst til Jerusalem, begynder at hallucinere

på grund af dehydrering med det resultat, at han tror, han er Messias. Men også i forfatteren Neil Gaimans novelle *Jerusalem* fra 2015 beskrives et britisk par, som på deres ferie til Jerusalem stifter bekendtskab med fænomenet. Fælles for disse eksempler er, at de tager udgangspunkt i idéen om, at der findes en særlig psykose, der kan ramme helt almindelige turister på besøg i Jerusalem. Men den udbredte interesse for fænomenet skyldes ikke mindst de højprofilerede, og ganske dramatiske, sager, der gennem årene har tiltrukket mediernes opmærksomhed.

I 1969 forsøgte den australske statsborger Denis Michael Rohan at sætte ild til Al Aqsa-moskéen. Rohan forklarede efterfølgende, at han var sendt af Gud, og at han ved at brænde moskéen ned ville give jøderne mulighed for at genopbygge deres tempel og på den måde fremskynde Jesu genkomst.

– Heldigvis for jøderne viste det sig efterfølgende, at han var kristen, og at han allerede ved sin ankomst til Israel havde fået diagnosen skizofreni, bemærker Kalian nøgternt, inden han fortsætter med en anden patienthistorie.

– Jeg havde en sag for seks år siden. En britisk turist blev såret af skud nær Gravkirken, efter han var løbet hen mod kirkens vagter med en kniv i hånden. De troede, han var terrorist. Efterfølgende fik jeg et opkald, da man mente, det var en sag for mig. Det viste sig, at han var en skizofren patient, som havde tilsluttet sig en meget from kristen sekt. Han var af den overbevisning, at han var en af budbringerne, der skulle indvarsle tidernes ende, og da den islandske vulkan i 2010 fik flytrafikken til at gå i stå, så han det som sit tegn til at handle.

Men historien slutter ikke der, for, som Kalian forklarer, var et væsentligt element i mandens forestilling, at budbringeren ville blive dræbt af Satan og derved sætte gang i krigen mellem gode og onde kræfter. Mandens succeskriterium var, med andre ord, at blive slået ihjel.

– Den dag han ankom til Gravkirken, var dørene ind til kirken lukkede. Det tolkede han som et tegn på, at Satan forsøgte at snyde ham, og det var derfor, han pludselig løb hen imod vagterne i håb om at blive slået ihjel.

Men, som Kalian konstaterer, sådan gik det ikke.

LAD DEM TRO

Jeg spørger Kalian, hvordan en patient med Jerusalem-syndromet håndterer det, når psykosen letter.

– På et tidspunkt behandlede jeg en italiensk

turist, som havde løbet nøgen rundt i Den gamle by. Han havde været manisk, og bagefter skammede han sig meget. Sådant reagerer mange.

Men ifølge Kalian er der også en del, som efterfølgende konkluderer, at de var for tidligt på den. At deres tid endnu ikke er kommet.

– Det er ikke sådan, at vi siger til folk, at de skal opgive deres idéer, for ellers bliver de aldrig lukket ud igen. Det, vi forsøger, er at lære folk at leve med ideerne på en måde, der hverken er skadelig for dem selv eller andre.

Kalian understreger dog, at det altid er et dilemma, hvorvidt man skal lade folk holde fast i deres idéer eller præsentere dem for fortolkninger, der kan vise dem, hvorfor de kom frem til deres idéer. Det kræver, som han siger, nemlig også, at man spejler deres smerte.

– Lad endelig folk tro, de er Messias, hvis de sælger falafel og i øvrigt kan tage vare på sig selv. Det har altid været min holdning. Måske finder de ligefrem en partner, som deler deres idéer, og som de kan leve lykkeligt sammen med. Der er ingen grund til at forstærke disse menneskers tragedie, og når de vågner op til virkeligheden, hvis de vågner op til virkeligheden, er det en vanskelig, og ofte smertelig, situation.

Udover akut medicinering og hvile anbefaler psykiatere, at patienter med Jerusalem-syndromet hurtigst muligt forlader Jerusalem, vender hjem og søger behandling der. Men i langt de fleste tilfælde er udsigterne til en egentlig helbredelse ringe. For, som Kalian forklarer:

– Medicin kan berolige og dulme symptomer. Men psykiatri er ikke heroisk på samme måde, som når en kirurg opererer på en patient, og de efterfølgende har det bedre. Psykiatri er meget mere frustrerende. Nogle gange er der simpelthen ingen bedring. I starten af min karriere læste jeg en bog, der handlede om rehabilitering af kronisk psykisk lidende. En af pointerne var, at når man behandler disse patienter, skal man have øje for hvert eneste lille skridt og være tilfreds med det. Den attitude tog jeg med mig.

Samtalen slutter, men efterfølgende spørger et af Kalians svar – eller snarere hans ansigtsudtryk, da han svarede.

“Har du nogensinde undersøgt Jesus som case?”, spurgte jeg ham. “Kunne Jesus have lidt af Jerusalem-syndrom?”

Kalian blev først helt stille og svarede så, ganske kortfattet:

– Nej. Det har jeg ikke. Det er lidt for politisk. ●